

تجربه‌های آموزشی

جهانگیر ریاضی

جایگاه تفاوت‌ها در آموزش نوین

مقدمه: یکی از مسائل اساسی در راستای دست‌یابی به اهداف آموزش نوین توجه فعال به وجود تفاوت‌ها در نگرش و واکنش‌های دانش‌آموزان به متغیرهای جهان خارج به خصوص محیط آموزشی است. آموزش نوین به دنبال تقویت انگیزه‌های مشارکت دانش‌آموزان در فرایند یادگیری است. اما توجه دارد که هر دانش‌آموزی به شیوه‌ی خود مشارکت و حضور در فرایند یادگیری را معنا می‌کند. شیوه‌هایی مختلف که ناشی از وجود تفاوت‌های نگرشی و رفتاری آن‌ها است. این تفاوت‌ها در چه عرصه‌هایی خود را نشان می‌دهند؟

کدام تفاوت‌هاست که با مدیریت صحیح می‌توانند منشأ آفرینش محیطی زیبا در تعامل بین دانش‌آموز و معلم گردد؟

تفاوت نگرشی در زمینه‌ی دیده‌شدن، شنیده شدن، و باور شدن

هر انسان مایل است که در مناسبات انسانی مورد توجه قرار گرفته و به عبارت دیگر در میان جمع انسان‌ها دیده شود. صدای متفاوت‌اش در بین صداهای مختلف شنیده شود. و در نهایت باور شود. افراد مختلف، برداشت‌هایی متفاوت از این مفاهیم یعنی: دیده

شدن، شنیده شدن و باور شدن دارند. طیف گسترده‌ای از توقعات در این زمینه قابل بررسی است که علت این گستردگی را باید در مجموعه‌ی شرایط زندگی افراد جست‌وجو نمود. در محیط آموزشی بعضی از دانش‌آموزان از معلم انتظار دارند که بیشتر دیده شوند، صدایشان بیش از دیگران شنیده شود. باورشان این است که حضورشان بهترین و کیفی‌ترین و حضور، و صدایشان زیباترین و رساترین صداست. برخی دیگر خیلی

زود قانع می‌شوند. با اندک توجه معلم، به رضایت و آرامش می‌رسند. حضور خود را در کلاس درس (دیده شده) تلقی می‌کنند و صدایشان را شنیده شده. بنابراین یکی از مهم‌ترین عرصه‌های تفاوت در قلمرو رفتار متنوع دانش‌آموزان، تفاوت در برداشت از مفهوم (دیده شدن و شنیده شدن) توسط دیگران به خصوص معلم است. معلم دلسوز و دانا تلاش می‌کند نگاه خود را بین دانش‌آموزان، عادلانه تقسیم کند. به عبارت دیگر:

روند منظم یادگیری نشان دهد که در واقع نوعی تقابل با رفتار معلمی است که از نظر دانش آموز، خوب نمی بیند یا حداقل او را خوب نمی بیند! ممکن است واکنش دانش آموز به صورت فعالیت های هیجانی برای جلب توجه و اثبات حضورش در کلاس بوده، به گونه ای که معلم و دانش آموزان را مجبور به دیدن خود نماید! در چنین شرایطی وظیفه ی معلم، شناخت واکنش های متفاوت نسبت به دیده نشدن و شنیده نشدن است. شناختی که می تواند معلم را در اتخاذ شیوه های مناسب تر برای ایجاد ارتباط با دانش آموزان، یاری کند.

تفاوت در الگوی یادگیری

دانش آموزان با الگوی یادگیری خود در محیط آموزشی حضور می یابند. الگوهایی متنوع که به مجموعه ی شرایط رشد و تکوین شخصیت و خاطرات یادگیری آنان از خانواده تا سایر مناسبات اجتماعی، بستگی دارد. معلم نمی تواند بدون توجه به وجود تنوع و تفاوت در الگوهای یادگیری دانش آموزان، با طرح درسی ایستا و بدون انعطاف در محیط آموزشی حضور یابد. او توجه می کند که دانش آموزان از مسیرهایی متفاوت، فرایند یادگیری را دنبال می کنند. مسیرهایی که ضمن داشتن وجوه مشترک، ممکن است دارای تفاوت های اساسی باشند. یکسان دیدن دانش آموزان در فرایند یادگیری و عدم توجه به الگوهای مختلف در این فرایند باعث افزایش فاصله بین طرح درس معلم و الگوی یادگیری دانش آموزان

در فرایند یادگیری، امکان دیده شدن خود را فراهم سازند. معلم ضمن توجه به تفاوت ها و شناخت نسبی از توقع دانش آموزان از مناسبات انسانی، آنان را به حضور کیفی تر در فرایند یادگیری تشویق می کند. از طرف دیگر واکنش دانش آموزان در مقابل (دیده نشدن و شنیده نشدن) یکسان نیست. برخی از دانش آموزان نسبت به این موضوع واکنش شدید نشان می دهند. این واکنش ممکن است خود را به صورت ایجاد اختلال در

همه را ببیند، صدای همه را بشنود. مفهوم تقسیم عادلانه ی نگاه این نیست که حضور همه ی دانش آموزان از ارزش یکسانی برخوردار بوده و همه به یک اندازه در فرایند یادگیری مشارکت می کنند! مفهوم تقسیم عادلانه ی نگاه را باید در ارزش گذاری به شیوه های حضور و مشارکت دانش آموزان در ایجاد لحظات کیفی در محیط آموزشی جست و جو کرد. باید به دانش آموزان نشان داد که: برای بهتر دیده شدن، با حضور فعال خود

معلم نمی تواند بدون توجه به وجود تنوع و تفاوت در الگوهای یادگیری دانش آموزان، با طرح درسی ایستا و بدون انعطاف در محیط آموزشی حضور یابد. او توجه می کند که دانش آموزان از مسیرهایی متفاوت، فرایند یادگیری را دنبال می کنند

معلم موفق
کسی است که
در مجموعه‌ای از
تفاوت‌ها، بتواند
تفاوت‌های کیفی را
تشخیص دهد. تفاوت
کیفی یعنی داشتن
نگاهی کاملاً متفاوت
به مسائل و انتخاب
مسیرهایی جدید و
تجربه نشده برای
حل آن‌ها

می‌گردد. در واقع معلم نمی‌تواند به زبانی مشترک با دانش‌آموزان دست یافته و حس اعتماد را در آن‌ها تقویت کند. در چنین شرایطی، معلم برای دانش‌آموزان درس نمی‌دهد. چنین کلاسی، تنها به معلم تعلق دارد نه به دانش‌آموزانی با برداشت‌های متنوع از مفهوم یادگیری!

این معلم در هدایت دانش‌آموزان به طرف مفهوم درس، تنها یک مسیر را دنبال می‌کند. مسیری که بدون توجه به تفاوت در الگوهای یادگیری، طراحی شده است. در شرایطی که دانش‌آموزان را مجبور می‌کنیم تنها از یک مسیر به مفهوم نزدیک شوند، چون این مسیر برای آن‌ها آشنا نیست، یا از ادامه‌ی مسیر صرف‌نظر می‌کنند و یا به صورتی غیرفعال در کلاس حضور می‌یابند و در عمل فرایند یادگیری را دنبال نمی‌کنند. در این صورت، معلم مفاهیم را برای کدام مخاطب ارائه می‌کند؟ آیا در فرایند یادگیری با ایجاد تعاملی مستمر با دانش‌آموزان، به واکنش‌ها و تغییر در رفتار آنان توجه می‌کند؟ میزان همراهی یا ناهمراهی آن‌ها را با طرح درس خود تشخیص می‌دهد؟

این همه نشان می‌دهد که نمی‌توان مسیرهای متفاوت در زمینه‌ی دریافت مفاهیم به وسیله‌ی دانش‌آموزان را نادیده گرفت. معلم موفق کسی است که با شناخت این مسیرها، بتواند مسیری مشترک طراحی کند که هر یک از دانش‌آموزان در عبور از آن، نشانه‌ای از مسیر آشنای خود را ببیند. احساس کند از مسیری به مفهوم نزدیک می‌شود که ضمن

این که آشناست، عناصری جدید برای یادگیری به آن اضافه شده است. معلم موفق تلاش می‌کند در این مسیر مشترک، نشانه‌های حضور متفاوت دانش‌آموزان را به آن‌ها نشان دهد. در چنین شرایطی است که دانش‌آموز باور می‌کند که در طراحی این مسیر مشترک برای دست‌یابی بهتر به مفاهیم، مشارکت دارد و برای حضور کیفی خود در فرایند یادگیری ارزش قائل خواهد بود.

ظرفیت‌های متفاوت

در سازگاری با شرایط متغیر

یکی از تفاوت‌های اساسی در رفتار انسان‌ها، توانایی متفاوت آن‌ها در سازگاری با تغییرات مختلف جهان خارج است. دانش‌آموزان با ویژگی‌های متفاوت فرهنگی و نگرشی، در محیط آموزشی حضور می‌یابند. ویژگی‌هایی که هر کدام می‌تواند بر میزان تحمل و ظرفیت‌های فرد در سازگاری و مواجه‌شدن با تغییرات جهان خارج، تأثیر محسوس بگذارد. صبوری دانش‌آموز خود را در عرصه‌هایی متفاوت نشان می‌دهد. از سازگاری با بخش‌های دشوارتر از مفاهیم درسی تا برخورد با شرایط پیش‌بینی نشده یا آنچه که از نظر او نامطلوب است. از این منظر، واکنش دانش‌آموزان به این شرایط، متفاوت است. معلم علاقه‌مند در تعاملی مستمر با دانش‌آموزان، توجه می‌کند که آستانه‌ی بی‌صبوری و کم‌حوصله شدن در این افراد، متفاوت است. بر همین اساس است که طرح درس خود را پویا و دارای انعطاف انتخاب می‌کند. این امکان وجود دارد

که دانش‌آموزان یک کلاس در دو زمان متفاوت، پاسخ‌هایی متفاوت به شرایطی یکسان بدهند. به بیان دیگر لازم است علاوه بر شناخت ظرفیت و میزان صبوری هر دانش‌آموز، صبوری مجموعه‌ی دانش‌آموزان را بشناسیم. توجه می‌شود که صبوری یک مجموعه، صرفاً مجموع صبوری افراد تشکیل‌دهنده‌ی آن نیست. پیروی ناآگاهانه از رفتارهای هیجانی و شتاب‌زده می‌تواند مجموعه را از مسیر صحیح صبوری دور کند. در چنین شرایطی لازم است که معلم در مدیریت افراد کم‌حوصله در کلاس دقت بیشتری کرده و به گونه‌ای آن‌ها را هدایت کند که به راحتی نتواند نظم موجود و برنامه‌ریزی شده را، برهم زند.

الگوهای متفاوت

در تعریف مطلوبیت‌ها

مطلوبیت و رضایت‌مندی‌ها برای افراد مختلف، در قالب‌هایی متفاوت تعریف می‌شود. با توجه به این که فرایند یادگیری در فضایی آرام و رضایت‌بخش مسیر کیفی‌تری را طی می‌کند، معلم باید تلاش کند عناصر رضایت و مطلوبیت‌های دانش‌آموزان را بهتر تشخیص دهد و از آن‌ها در فرایند یادگیری به خوبی استفاده کند. ممکن است فرصت شناخت مطلوبیت هر یک از دانش‌آموزان فراهم نشود، اما می‌توان اجزای مشترک این رضایت‌مندی‌ها را تشخیص داد و به تنوع آن‌ها توجه کرد. به این ترتیب، دانش‌آموزان در محیط آموزشی، بخش‌های بیشتری از مطلوبیت‌ها و رضایت‌مندی‌هایشان

طرح پرسش‌های متفاوت، پیشنهاد راه‌حل‌هایی متفاوت در عبور از موانع، ایجاد رابطه‌ی کیفی و متفاوت با محیط و انسان‌ها ...

تفاوت کیفی می‌تواند منشأ ایجاد چشم‌اندازهایی متفاوت و کیفی از منظر زیبایی‌شناسی باشد. معلم موفق با شناسایی نگرش‌هایی که از نظر کیفی با دیگران متفاوت است و با ایجاد فرصت‌های حضور کیفی آن‌ها در محیط آموزشی، کیفیت یادگیری را بالا می‌برد. در واقع لازم است این دانش‌آموزان به نقش و جایگاه حضور کیفی خود در فرایند یادگیری آگاه شوند. باید توجه کرد که تفاوت‌ها از ارزش یکسانی برخوردار نیستند.

وظیفه‌ی معلم در محیط آموزشی: انتقاد از تفاوت‌ها و مسیرهایی است که فاصله‌ی دانش‌آموز را از مفاهیم درس افزایش می‌دهد و از سوی دیگر، پشتیبانی و تأیید تفاوت‌هایی است که در راستای کاهش این فاصله عمل می‌کند.

حاصل از وجود تفاوت‌ها ضمن حرکت منسجم مجموعه خود را در راستای اهداف معین نشان می‌دهد. به بیان دیگر، پذیرش این واقعیت که هر دانش‌آموز از پنجره‌ی نگاه خود فرایند آموزش و یادگیری را می‌بیند، در کنار تلاش مشترک آن‌ها برای رسیدن به اهداف آموزشی، جلوه‌های زیبا را به محیط آموزشی می‌آورد. این موضوع نظیر وجود صداهای متنوعی است که با مدیریتی صحیح، به آوایی منسجم، دل‌نشین و آرام‌بخش تبدیل می‌گردد. آوایی که در حقیقت، نشانه‌های صداهای مختلف را همراه دارد. بنابراین دیدن تفاوت‌ها بدون داشتن اندیشه‌ی وحدت‌بخشی به اجزای متفاوت، مفهوم اصلی خود را از دست می‌دهد. یعنی با تکرار عبارت: تفاوت‌ها را باید درک کرد ...

نمی‌توان به جایگاه تفاوت‌ها در فرایند انسجام یافتگی پی برد. از طرف دیگر نبود مدیریت صحیح می‌تواند تفاوت‌ها را به تعارض تبدیل کند و به فضای انسجام و وحدت یافتگی بین اجزا آسیب برساند.

تفاوت‌های کیفی

در مجموعه‌ی تفاوت‌ها

معلم موفق کسی است که در مجموعه‌ای از تفاوت‌ها، بتواند تفاوت‌های کیفی را تشخیص دهد. تفاوت کیفی یعنی: داشتن نگاهی کاملاً متفاوت به مسائل و انتخاب مسیرهایی جدید و تجربه نشده برای حل آن‌ها. تفاوت کیفی خود را در عرصه‌هایی مختلف نشان می‌دهد: برخورد به شرایط پیش‌بینی نشده،

را می‌یابند. و بر همین اساس امکان دستیابی کیفی‌تر به مفاهیم درس را فراهم‌تر خواهند یافت.

یکی از مهم‌ترین نیازهای هر دانش‌آموز این است که در محیط آموزشی خود را یکی از اجزای فعال و زنده‌ی فرایند یادگیری احساس کند و ضمن حضوری پویا در این فرایند، به رضایت‌مندی دست یابد. در این زمینه، افراد مختلف با توانمندی‌ها و اشتیاق متفاوت، در این عرصه حضور می‌یابند و هر کدام از آنان رضایت‌مندی و نشاط حاصل از این حضور را به شیوه‌ی خود تعریف می‌کنند. به بیان دیگر، نگاه دانش‌آموزان به چشم‌انداز زیبای رضایت‌مندی و آرامش، متفاوت است و شناخت این تفاوت‌ها می‌تواند معلم را در بالا بردن کیفیت آموزش، یاری رساند.

انسجام و وحدت

در مجموعه‌ای با اجزای متفاوت

چگونه می‌توان ضمن دیدن تفاوت‌های موجود بین اجزای یک مجموعه مانند دانش‌آموزان در یک کلاس، مجموعه را در راستای انسجام و وحدت یافتن، هدایت کرد؟ دیدن تفاوت‌ها در چارچوب اصول علمی و اخلاقی لازم برای دستیابی به اهداف معین، وفادار می‌گردد. اگر اهداف یادگیری در قالب کسب: دانش، مهارت و نگرش‌های لازم برای بهتر زیستن در این جهان تعریف شود، در این صورت بدون توجه به تفاوت‌های اجزای شرکت‌کننده در این فرایند، دستیابی به این اهداف امکان‌پذیر نیست. در واقع زیبایی